

MEGTÉVESZTŐ ADATOK A CÍMLAPOKON.

I.

Előnevek és keresztnévek problémája.

A könyvtáros munkájának talán legfelelősségteljesebb része a katalogizálás, a címléírás nem mindig könnyű és egyszerű feladata. A nem katalogizált vagy *rosszul* leírt könyv egy nagyobbarányú könyvtárban olyan, mintha meg sem lenne, mert hiszen a kutató, vagy akár maga a könyvtáros is, jó, ha véletlenül ráakad. Igen gyakran előfordul azonban, hogy pontos címléírás ellenére vagy, hogy paradoxonban beszéljünk, éppen azért, a katalógus adatai megtévesztők vagy egyenesen használhatatlanok a kutató és könyvtáros szempontjából. A következőkben tehát olyan esetekről lesz szó, amikor a könyv maga vezetheti félre a címléírót, vagy pedig a kiadói szeszély furcsa következményeit kell elhárítania a könyvtárosnak, hogy a címléírása kielégítő legyen. Az esetek megoldásában az Országos Széchényi-Könyvtár címléíró-gyakorlatában alkalmazott módot követtük.

A könyv adatai általában négy irányban lehetnek megtévesztők: a *szerző nevére*, a *mű címére*, a *kiadásra* és a *sorozat jelzésére* vonatkozóan.

Az összetett nevű magyar szerzők esetében az eljárás aránylag még elég könnyű. Baj rendszerint az előnevekkel és a kettős keresztnevvel van. **ÖRÖSI PÁL ZOLTÁN**: *A magyarországi méhek ormányának hosszúsága* című értekezés szerzőjének nevét látva senki sem fog kételkedni abban, hogy **ÖRÖSI** a vezetékneve, a **PÁL** és **ZOLTÁN** keresztnév. A címléíró tehát látszólag helyesen járt el, amikor a munkát **ÖRÖSI** néven vette fel, annál is inkább, mivel a címlapon az *egész név azonos típusú és nagyságú betűkkel volt nyomtatva*. Egy véletlen folytán azonban kiderült, hogy az **ÖRÖSI** előnév és a vezetékneve tulajdonképpen

PÁL, a keresztnéve ZOLTÁN. Ezúttal a katalógust mégsem javítottuk ki PÁL-ra, azon meggondolás alapján, hogy a kutatók nagyrésze szintén ÖRÖSIT gondolván vezetéknevnek, ez alatt és nem PÁL alatt fogja keresni. Viszont azok számára, akik mégis PÁL alatt keresnék, ide általános utaló került. — A francia irodalomtörténeti művekben BERNARDIN DE SAINT-PIERRE nevében a BERNARDIN-t a vezetéknevhez számítják. Munkáinak egykorú kiadásain azonban szinte kivétel nélkül kötőjellel összevonva világosan, mint keresztnév szerepel: JAQUES-HENRI-BERNARDIN DE SAINT-PIERRE. Sőt egy esetben meg éppen JAQUES-BERNARDIN-HENRI DE SAINT-PIERRE (*Paul et Virginie*. Paris, 1789) áll a címlapon. A Széchényi-Könyvtár a francia irodalomtörténészek által elterjesztett névalakhoz alkalmazkodva BERNARDIN DE SAINT-PIERRE alatt vette fel a szerző munkáit, SAINT-PIERRE-hez azonban általános utaló került. — Igen gyakran megtéveszthetik a cíMLEÍRÓT az angol nevek. A nemrégiben megjelent *Prága nincs többé* című regény címlapján a szerző neve S. FOWLER-WRIGHT, kötőjellel összevont formájában szerepel, amiről arra lehetne következtetni, hogy kettősnev. A *Who's who* című angol lexikon 1935. évi kiadása azonban elárulja, hogy az író vezetékneve tulajdonképpen csak WRIGHT. Katalógusunkban is így van felvéve, a FOWLER-ra való utalás nélkül. Nem mindig könnyű a spanyol vezetéknevek megállapítása sem. JOSE ANTONIO PEREZ LOBATO: *Evangelio de la Naturaleza* című munka szerzőjének például PEREZ a családneve, s a címfelvétel ezen a néven történt, anélkül, hogy a LOBATO utalót kapott volna. — A nyomdák néha egészen csodálatos módon önkénykednek az idegen írók neveivel. OPPENHEIM EDWARD PHILIPS: *A sárga titok* című regényének címlapján például így van kitéve az író neve: PHILIPS-OPPENHEIM E., az első keresztnévét előre vetették és összevonták a vezetéknevvel, a másodiknak betűjelét magyarosan a családnév végére helyezték. A fölvétel utalás nélkül OPPENHEIM alatt történt. — Az ilyenféle félrevezető nevek hibás felvétele ellen küzdeni nagyon nehéz, még a gyakorlott könyvtárost is könnyen megtéveszthetik, kiküszöbölni teljesen csak akkor lehetne, ha a nyomdák a keresztneveket, az elő- és mellékneveket a családnévtől tipográfiailag következetesen megkülönböztetnék.

A mű címében elég gyakori bizonyos kettősség: más a munka címe a borítólapon és más a címlapon. MERESCHKOWSKIJ (!) *Napoleon élete* című regényének borítólapján például *Napoleon az ember* áll. Ebben az esetben a kutató vagy olvasó még könnyen rájöhet, hogy azonos műről van szó, akkor is, ha a felvétel csak az egyik cím alatt történik. Ellenben KÖRMENDI ZOLTÁN *Tükörcserepek* című kötetét, ha csak egyszerűen *Novellái* címen vennők fel, amint a belső címlapon olvasható, a kutatók nagyrésze a katalóguslap alapján nem identiflikálná a művet. Éppen ezért ilyenkor a fedőlapon álló címet is közölni szoktuk szögletes zárójelek között.

Már a sorozatos kiadványok körébe vezetnek át a kiadás jelzéséből adódó és alább említendő furcsaságok. JUHAY ANTAL *Vezérkönyvei* című sorozat első kötete a negyedik kiadásában vált sorozattá. Minthogy pedig a Széchényi-Könyvtár címfelvételi szabályzata — indokoltan — azt írja elő, hogy minden kiadás külön műnek számít, s mint ilyen külön számot kap, ez esetben tehát az a helyzet áll elő, hogy a sorozat első kiadásának nincs első kötete. A *Vezérkönyvek* első kötetét eszerint külön számmra kellett volna tenni. Ettől azonban eltekintettünk, s a helyzetet úgy oldottuk meg, hogy a katalóguslapra rávezettük: az I. köt. 4. kiad.-ban vált sorozattá. VARJAS BÉLA.

II.

Sorozatos kiadványok következetlenségei.

A kiadói szeszély és pontatlanság példáival a leggyakrabban a sorozatos kiadványoknál találkozunk. A hosszú idő, mely a különböző sorozati tagok megjelenése között eltelik, a különböző szerzők, sokszor különböző nyomdák is mind mentik a sorozatok különböző tagjai között felmerülő következetlenségeket, anélkül azonban, hogy ez a körülmény a sorozatokat nyilvántartó könyvtárosnak komolyabb vigaszt nyújthatna.

A fentebb VARJAS által említett eset oly gyakori, hogy ez a sorozatok labirintusában már komolyabb problémát nem is jelent. A megoldás teljesen egyszerű, sablonos. Nem is a megoldás, hanem a tényállás megállapítása jelent ezekben az esetek-

ben komoly munkát, sokszor hosszú utánajárást, annál is inkább, mert igen sok esetben maguktól a kiadóktól sem tudunk határozott és egyértelmű választ kapni. Tudjuk jól, hogy szerző és kiadó nem alkalmazkodhatnak a könyvtáros érdekeihez, úgy véljük azonban, hogy a munkához legtöbbször amúgyis csatlakozó előszóban a könyv korábbi kiadásaira vonatkozó egy-kétsoros megjegyzés a kiadót és szerzőt már sokkal inkább érdeklő olvasóközönség érdekeit is szolgálni hivatva volna, anélkül, hogy ez a kiadót súlyosabban megterhelné.

Gyakori s a sorozatok nyilvántartásában sokszor nem kis utánajárást igénylő az az eset, midőn valamely sorozat megindulásakor a sorozat első tagjai közé sorolnak egy csomó, az illető érdeklődési körbe vágó, de jóval a sorozat megindulása előtt megjelent munkát s ezeknek a sorozathoz tartozását legtöbbször csupán az illető n -edik, valójában azonban első kötet, hátlapján jelzik: Ebben az esetben legtöbbször kénytelenek vagyunk ezeket az első köteteket szétfutni hagyni s csupán a főlapon jelezzük ezeknek a sorozathoz tartozását. Ilyen eset például *A Budapesti Kir. M. Pázmány Péter Tud.-Egyet. Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Intézetének dolgozatai*. Valójában első, a címlapon azonban 36. sz.-nak feltüntetett füzet 1936-ban jelent meg. A főlapon a sorozat megindulásának évszámaként a tényleges megindulást, vagyis 1936-ot vettük fel s a felvétel alján megjegyeztük: /36. sz.-ig sorozati jelzés nélkül. Ld. a 36. sz.-on feltüntetett címjegyzéket./ Ugyanígy járunk el a *Budapesti Pázmány Péter Tud.-Egyet. Olasz Intézetének kiadványaival* is, míg a *Dunántúli gazda könyvtára*, *A magyar vidék könyvei*, valamint a *Budapesti Tudományegyetemi Romanisztikai dolgozatoknál*, egyrészt, mivel csak néhány kötet átvételéről volt szó, másrészt pedig ezek még amúgyis a régi szakrendszerben voltak, a sorozati jelzés nélküli köteteket is áttemeltünk s az egyes felvételen a sorozati címet szögletes zárójelbe tettük. A főcédulán megjegyeztük, hogy az n -edik kötetig sorozati jelzés nélkül jelent meg.

Formailag teljesen hasonlít, de úgy eredetét, mint a megoldást tekintve, különbözik a fent leírt példától az az eset, midőn valamely mű, leggyakrabban verses- vagy novelláskötet, esetleg egyházi elmékedések vagy prédikációk, mint befejezett egész jelennek meg. Idők folyamán azonban az illető tárgykörből a

szerzőnek újabb mondanivalója akad s ekkor váratlanul egy második kötet jelenik meg, melynek előzményét természetesen sorozati nyilvántartásunkban nem találhatjuk meg. Ilyenek: BAUDENOM—GERELY: *Elmélkedések az Evangéliumról*. Budapest, 1936. — VIKÁR BÉLA: *Nevető rímek*. Budapest, 1932. — *Ifjú Néked mondom... Debreceni egyetemi istentiszteleti prédikációk*. Debrecen, 1935.

Mindegyik esetben, mivel feltételezhető volt, hogy e váratlanul felbukkanó 2. kötetet még további kötetek is követni fogják, kénytelenek voltunk a most már csak egy nagyobb egész részévé degradált munkákat az önálló művek közül kiemelni és sorozati nyilvántartásunkban a két kötetet egy szám alatt együtt katalogizálni, megjelölvén természetesen a felvételen, hogy az első kötet kötetjelzés nélkül jelent meg.

Sokszor nehezíti meg munkánkat az az eset is, mikor valamely sorozat számozva indul meg (pl. *Olaszországi magyar oklevéltár*), hogy aztán egy-két, esetleg több kötet után számozatlan sorozattá válják. Mivel a Széchényi-Könyvtár szabályzata szerint úgy a sorozatokat nyilvántartó barna katalógusban, valamint a raktárban is a számozott sorozatok a számok egymásutánjában, míg a számozatlanok a szerző, illetőleg a tárgyi címszó betűrendjében kerülnek beosztás alá, természetes, hogy ez a kettősség sokkal súlyosabb komplikációkat okoz, mintha a számok nem sorjában jelentek volna meg, aminek elkerülése, azt hisszük, e kettősségre az egyetlen magyarázat. Ugyanilyen nehézségeket okoz természetesen ennek az ellenkezője is: ha tudniillik egy korábban számozatlan sorozat váratlanul számozottá válik. Oly esetekben, mikor csupán az első szám jelenik meg számozatlanul s a második számon félreérthetetlenül a sorozat első tagjaként van ez feltüntetve, átszámozásnál szögletes zárójelben hozzuk a számot; ha viszont a szám egyedül fut be s így természetesen nem tudhatjuk, hogy a második számtól kezdve számozottan fog megjelenni, s ez kiderül is, nem javítjuk ki a felvételt már csak azért sem, mert hiszen, mivel a számozatlan tagokat úgylis a számozottak előtt osztjuk be, ez úgylis a megfelelő helyre fog jutni.

Gyakori következetlenség az is, midőn valamely munka első kötete még sorozaton kívül jelenik meg, hogy aztán a következő kötetek már valamely frissen meginduló vagy régebben folyó sorozat tagjaiként szerepeljenek. Ilyen eset például: *Latin olvasó- és gyakorlókönyv* gimn. I—II. oszt. számára. 1—2. köt. Az első kötet minden sorozati jelölés nélkül, a második már a *Gimnáziumi latin nyelvi egységes tankönyvek* sorozata második köteteként jelent meg. Továbbá: VINKLER JÁNOS: *A magyar igazságszolgáltatási szervezet és polgári peres eljárás a mohácsi véstől 1848-ig*. Első kötete sorozati jelzés nélkül, míg a második kötete *A Magyar Jogászegylet Deák Ferenc irodalmi bizottságának kiadványai* II. 1—2. köteteként jelent meg. Előbbinél a megoldás nem okozott problémát. Mivel a második kötet a sorozat második kötetének van feltüntetve s megállapíthattuk, hogy első tagjának a kiadó is ezen első kötetet tekintette, a felvételen az első kötetnél a sorozatcímet szögletes zárójelbe tettük. Nehezebb volt a megoldás VINKLER munkájánál, ahol egy már folyó sorozatba iktatták be e mű második kötetét. Miután azonban a második kötet borítéklapján a mű úgy van hirdelve, hogy a II. évf. VINKLER munkájának 1—2. kötetével indul s a két kötetről amúgyis csak egy közös cédula készült, nem vettük figyelembe az első kötetnél mutatkozó hiányt, csupán megjegyeztük a katalógus-lapon, hogy az első kötetten a sorozat nincs feltüntetve.

Bár a mi szempontunkból nagyobb zavart nem okozott, de az olvasóközönség érdekeit annál jobban sérti az alábbi mulatságos, csaknem sajtóhibának minősíthető tévedés: a *Művészettörténet* leánylíceumok és gimnáziumok számára című tankönyv VI. oszt. számára szóló kötetének 1936. évből való pótnyomása a következő címlapot találjuk: *Művészettörténet... Újkor*. HEKLER ANTAL „*A középkor és renaissance művészete*“ című könyvét... átdolg. BÓNISNÉ WALLON EMMA. Könnyen elképzelhetjük a megrémült kis diáklány helyzetét, aki tudva azt, hogy neki a VI. osztályra a középkor van előírva, kézzel-lábbal tiltakozik a kereskedő rábeszélése ellen, aki mindenáron újkori művészettörténetet akar a nyakába varrni. A mi szempontunkból a megoldás igen egyszerű volt: a téves *Újkor* cím mellé felkiáltójelet tettünk és szögletes zárójelben a helyes [*Középkor*] címet hoztuk.

Véleményünk szerint teljesen megokolatlanul okoz fejtörést a könyvtárosnak a kiadó akkor, amikor valamely sorozat bizonyos tagját egyszersmind egy másik folyó sorozat megfelelő tagjának is kinevezi. Ilyen eset a COURTHS-MAHLER regényei című, közvetlenül a háború után meginduló sorozat, mely kezdetben számozatlanul, majd 1934-től kezdve számozva s egyszersmind a *Rózsaszínű regények* című sorozat megfelelő köteteiként jelent meg. Ezt a megjegyzést természetesen rávezettük a fölapra, az egyes kötet katalógus-lapján — minthogy ez csak a hátsólapon van feltüntetve szögletes zárójelben — a *Rózsaszínű regények* sorozati címet is közöltük s az egész sorozatról 1934-től kezdve két barna lapot osztottunk be: egyet a COURTHS-MAHLER regényei, a másikat a *Rózsaszínű regények* megfelelő helyére. Raktározásnál természetesen, mivel a címlapon ez szerepel, a könyvek a COURTHS-MAHLER regényei közé kerültek. Bár itt már több rációt látunk, de méltányolni a *Geographica Pannonica* szempontjait sem teljesen tudjuk. A pécsi egyetem kiadásában megjelenő disszertációk közösen *Specimina dissertationum...* cím alatt egy sorozatban jelennek meg. A legtöbb intézet csupán megjegyzi, hogy ez a dolgozat ebben és ebben az intézetben készült. A Földrajzi Intézet azonban az ő kebelében készült dolgozatoknak külön sorszámmal is ellátott önálló címet — *Geographica Pannonica* — is adott, megtartva azonban a *Specimina* gyűjtőcímet is. Mivel ezeket a köteteket *Geographica Pannonica* címen is ismerik s az egyes kötet amellet számozottan jelent meg, a felvételnél éppen úgy jártunk el, mint a *Rózsaszínű regények*nél.

Ezzel szemben annál a néhány kiadványnál, mely az utóbbi időben úgy látszik a *Geographica Pannonica* példáján felbuzdulva, azonban csupán apróbb betűkkel, szintén valamely intézet kiadványait jelzi, ezt csupán a sorozati cím után zárójelben hozzuk és utalót nem osztunk be róluk.

A szegedi egyetem kiadványai is nem kis gondot okozhatnak a felvételnél a könyvtárosnak. Egységes sorozati címen — *Acta litterarum ac scientiarum Reg. Universitatis Hung. Franciscio Josephinae* — belül az egyes szakok szerint „sectiókra” oszlik. E sectiók egyike-másika részcímmel, ismét mások rész cím nélkül már a folyóiratot megközelítő formában jelennek meg.

Az egyik sectionának a meginduláskor a címe: *Sectio Philologico-historica*, ez később csupán *philologicává* lesz, míg *historico-geographica* alatt új *sectio* indul. Mindez eddig súlyos problémát nem okozott. Minden egyes sectiót külön, de egymásután következő számon vettünk fel, néhány számot az esetlegesen még ezután meginduló sectiók számára nyitva hagytunk, hogy így az egész sorozatot mégis együtt tarthassuk. A legnagyobb nehézséget a *Sectio Philologica* okozta, amelynek hatodik kötete váratlanul a *Szegedi Füzetek* címén meginduló folyóirat első évfolyama. Minthogy azonban a *sectio* ettől kezdve sem alakult át folyóirattá, a hetedik száma ismét önálló munka, hogy aztán a nyolcadik ismét a *Szegedi Füzetek* második évfolyamát képviselje s így tovább nem adhattuk át a folyóiratosztálynak, hanem az egyes évfolyamokat mint külön részcímes kötetet vettük fel barna nyilvántartásunkban és a raktárban is a szám szerint megfelelő helyre osztottuk, a folyóirat nyilvántartásában pedig csak utalással jeleztük, hogy *Szegedi Füzetek*: Ld. a sorozati nyilvántartásban 13.445. sz. alatt.

Érdekes eset SCHÜTZ ANTAL: *Isten országa* című munkája is, melynek első két kötete a *Szent István Könyvek* 100—101, illetőleg 109. köteteként jelent meg. Az utolsó két kötet azonban harmadik és negyedik kötetként SCHÜTZ ANTAL: *Isten országa* címen jött ki. A sorozat első tagjaként a könyv maga a fentebb említett két művet jelöli meg. Természetesen ebben az esetben az illető köteteket a *Szt. István Könyvek* között hagytuk. A főlapra azonban rávezettük: 1. köt. *Krisztus*, 2. köt. *A házasság* címen a *Szt. István Könyvek* 100—101., illetőleg 109. kötete alatt.

Súlyos zavarokat okozó következetlenséget látunk a TRÓCSÁNYI ZOLTÁN: *Magyar régiségek és furcsaságok* című sorozatnál is. Az első kötet 1921-ben sorozatjelzés nélkül jelent meg. 1922-ben jött a második kötet, most már második sorozat jelzéssel, majd 1927-ben a harmadik—hatodik sorozat következett. Az első könyvnapon a 3—6. kötetten a sorozatjelzést átragasztották, hogy az 1935-i könyvnapon átbörítékolva ismét hozzák, mégpedig két sorozatban: a 2—5. kötetek 1—4. és a 3—6. kötetek is 1—4. sorozat jelzéssel. Az első sorozat a feldolgozásban különösebb nehézséget nem okoz, csupán az első kötetnél ezt szögletes záró-

jelben hozzuk. Az első könyvnap kiadást második kiadásnak kell tekintenünk, tehát új szám alatt katalogizáljuk, míg a könyvnap két kiadást harmadik, illetőleg negyedik kiadásként ismét új számok alatt kell nyilvántartanunk. Az új kiadásokra vonatkozó megjegyzést természetesen csupán szögletes zárójelben hozzuk.

Még egy igen sok nehézséget okozó következtelenségre szeretnék itt rámutatni. Ha valamely kiadó intézmény neve megváltozik, vagy az illető sorozat tárgykörében változás áll be, természetes, hogy ez maga után vonja a sorozat címének a megváltozását is. Ebben az esetben általános utalóval vagy a főcédulákon való utalásokkal segítünk magunkon, a sorozatot mindig a jelenlegi cím alatt tartván nyilván. Nem térhetünk azonban símán napirendre azok felett a kisebb-nagyobb, legtöbb esetben teljesen indokolatlan címváltozások felett, melyek a kutatót illetőleg, ha ezeknek teljesen egyértelmű és megbízható útbaigazítással akar szolgálni, a katalogizálót sokszor első pillanatra megoldhatatlannak látszó probléma elé állítják, s melyek igen sokszor még a legszigorúbb és lelkiismeretesebb kontrolálás mellett is számos hiba forrásává válnak. E következtelenségben a komolyabb kiadványok közül első helyen az egyetemi kiadványok szerepelnek, ahol mindúntalan az egyetem címének sorrendjét cserélik fel, vagy majd *kiadványai*, majd *kiadványa*, *értekezései* — *értekezése* stb. szerepelnek váltakozva. Egyike a legjellemzőbb példának a debreceni egyetem ideg- és elmeegógyászati klinikájának kiadványai. 1929-ben a sorozat: *Közlemények a Debreceni Tisza István Tud.-egyet. ideg- és elmeegógyászati klinikájáról*, a legközelebbi szám két évvel később már *A Debreceni m. kir. Tisza István Tud.-egyet. ideg- és elmeegógyászati klinikájának közleménye* cím alatt jelent meg. Még ugyanebben az évben jött egy szám *Közlemény a Debreceni m. kir. Tisza István Tud.-egyet. ideg- és elmeegógyászati klinikájáról*. Következő évben, 1932-ben *Dolgozatok a Debreceni m. kir. Tisza István Tud.-egyet. ideg- és elmeegógyászati klinikájáról*. — 1935-ben a cím: *A Debreceni M. kir. Tisza István Tud.-egyet. Ideg- és elmeklinikájának közlései*.

Ha már most szabályzatunkhoz ragaszkodva a sorozatot barna katalógusunkban kezdő szó alatt osztanánk be, a leg-

nagyobb vigyázat mellett is elkerülhetetlen volna, hogy ugyanaz a sorozat ne kerüljön különböző szám alá, mert hiszen hiába keresem az 1935-ben *A Debreceni M. kir. Tisza István Tud.-egyet. ideg- és elmeklinikájának közlései* cím alatt megjelent sorozat előzményeit, ha az a *Közlemények . . .* cím alatt van beosztva.

Hogy ezen a bajon segíthessünk, egyetemi kiadványainknál, eltérve a szokásos gyakorlattól, az egyetem székhelye szerint, tehát Budapest, Debrecen stb. kezdőszók alatt s azon belül a pontos címet nem tekintve, az egyes intézetek nevének betűrendjében osztjuk be a cédulákat. Így egymás mellé kerülnek az egyébként szétfutó, de legtöbbször a kötetszámozás folytatóságosságából is megállapíthatólag együvé tartozó cédulák.

Hogyan küszöbölje azonban ki a szegény sorozat-nyilván tartó ezt a hibát akkor, ha nem egyetemi kiadványoknál adódik ily következtetés. Itt legfeljebb jó memóriája, olykor-olykor egy szerencsés véletlen vezetheti a keresett előzmény nyomába, azonban még akkor is mennyi hiábavaló keresgélés, mennyi fölösleges utánajárás kell oly következtetések áthidalásához, melyek pedig a kiadók részéről egy kis pontossággal és lelkiismeretességgel elkerülhetők volnának. Ilyenek, hogy csak néhányat említsünk (a jelentéktelenebb kiadványok . . . , kiadványa , kiadványai stb. címváltozatokat egyáltalán nem is véve figyelembe): A *Nova kalandos regényei*, mely sorozat váltakozva ezen és *Kalandos regények* címen s hogy a helyzet még jobban bonyolódjék, az egyes kötetek vegyesen, hol számozottan, hol számozatlanul jelennek meg. Egészen hasonló címváltozásokkal találkozunk az *Athenaeum detektív és kalandor regényeinél* is, mely később *Athenaeum detektív regényei* címet kapja; továbbá a *Székesfőváros Népművelési Bizottságának munkatervéneél*, mely először *Munkaterv*, majd néhány hónap után *A Székesfőváros Népművelési bizottságának Munkaterve* címen jelenik meg; s ilyenek az *Anna főhercegasszony Ö Kir. Fensége Legmagasabb Védnöksége alatt álló Kath. Háziasszonyok Orsz. Szöv. működési jelentése*. — *A Kath. Háziasszonyok Orsz. Szöv. működési jelentése* címváltozatok is.

Még bonyolultabb az 1918-ban induló *Adóügyi évkönyv* című sorozat, mely 1921-ben *Adó- és vámügyi évkönyvvé* lesz. 1928-ig rész cím nélküli sorozatként fut, majd ekkor rész címméssé

válíék s így marad 1933-ig, amikor *Adóügyi kis káté* címen ismét rész cím nélkülivé lesz, megtartván azonban továbbra is az *Adó- és vámügyi évkönyv* sorozati címet is.

Ezekben az esetekben nem tehetünk egyebet, mint két főlapot készítettünk, melyeken egyikről a másik címváltozatra utaltunk. Ilyenformán: *Az Athenaeum detektív és kalandor regényei ...* |1935-től a cím: *Athenaeum detektív regényei*, *Athenaeum detektív regényei ...* |1935-ig a cím: *Az Athenaeum detektív és kalandor regényei*.

Nem kevés utánajárást és fejtörést igényelt a debreceni Déri-Múzeum kiadványainak helyes megoldása sem. A sorozat *A Debreceni Városi Múzeum* kiadványa címen indul 1906-ban, a 6. szám címe: *Debrecen város Muzeumának kiadványa, a 7—22. számig: Debrecen szabad kir. város Muzeumának kiadványa, a 23. szám Debrecen szab. kir. város Muzeumának (a Déri Muzeumnak) kiadványa, a 24. számtól Debrecen szabad kir. város Déri Muzeumának kiadványa, a 26. számtól: Debrecen szab. kir. város Déri Muzeumának kiadványai*. Ez azonban nem elég. E sorozaton belül, egy-két szám kivételével, tulajdonképpen egy rész cím nélküli sorozat: a Déri-Múzeum évi jelentése rejtőzik, mely sorozat *Jelentés, Jelentések a Debrecen város Muzeumának évi működéséről* címváltozatok után 1933-tól kezdve a *Debrecen szab kir. Város Déri Muzeumának évkönyve* címen jelenik meg. Itt a főlapról, melyen egymásután utaltunk a sorozati címváltozatokra, hat barna levonatot készítettünk, mindegyiken másik-másik sorozati cím kezdőszavát húztuk pirossal alá s osztottuk be az illető címszó alatt barna katalógusunkba. A *jelentés, jelentések . . ., évkönyve* címváltozatoknál pedig hasonlóképpen jártunk el, mint az Athenaeum detektív-regényeinél, azzal a különbséggel, hogy mind a három címváltozatról csak egy-egy felvételt készíthetünk s azt osztottuk a megfelelő címek aláhúzása után az illető címszó alá.

Magában véve elég jelentéktelennek látszó következtetés súlyos problémát s teljesen pontos s az igazságnak megfelelő megoldást lehetetlenné tevő bajt okozott a *Magyar törvények Grill-féle kiadása* című sorozat is, mely 1906-ban indul s 1927-ig meglehetősen következetesen jelenik meg. Ennél az első sorozat-

nál az egyetlen következetlenség az, hogy néhány kötet új kiadásának szerzője megváltozik, tehát a könyvnek tulajdonképpen csupán címe, illetőleg tárgyköre, de maga a könyv nem azonos a korábbi kiadásban megjelenttel. Mindamellet, mivel a kiadó ezt az előbbi kiadás újabb kiadásának szánta, mi is felvételünk-nél így tekintettük s az illető munkát a megfelelő *n*-edik kiadásként kezeltük. 1927 után azonban anélkül, hogy a kiadó ezt a tényt külön jelezte volna, a sorozatból új folyamot indít. Ez magában még nem jelentene súlyosabb komplikációt. A felvételnél szögletes zárójelben „új sorozat“ jelzést alkalmaztunk. Nagyobb baj azonban, hogy ebben az új folyamban ugyanazon tárgykörből, legtöbbször ugyanazon címmel is ismétlődnek az előbbi sorozat kötetei, egyes köteteknél figyelembe véve az előbbi folyam kiadásait, másoknál teljesen mellőzve azokat. Így ha valamely kötet 1., 2., illetőleg *n*-edik kiadásnak van feltüntetve, sohasem tudjuk teljes biztonsággal megállapítani, hogy az illető mű az egész sorozat vagy csupán az új folyam *n*-edik kiadása-e? Annál súlyosabb az eset, mert sokszor maga a kiadó sem tud erre a kérdésünkre pontos választ adni. Éppen ezért ezeknél úgy jártunk el, hogy mindig abba a kiadási sorba osztottuk be, ahányadiknak a könyvön magán feltüntetve van. Ha azonban a helyes tényállást meg tudtuk mégis állapítani, ezt a megjegyzést szögletes zárójelben közöltük.

Végül még egy, a legutóbbi időben lábrakapott tényre szeretném itt felhívni a figyelmet, mely ugyan nem tartozik szorosan véve tárgykörünkbe, de mivel könyvtárakban súlyos hibákat okozhat, legyen szabad ezt mégis ezen a helyen megemlítenem. Ismételten előfordult, hogy az újabban oly divatos félkemény bekötési táblákról a fényes, színes külső borítólapot eltávolítva, a legnagyobb megdöbbenésünkre a belső kemény borítólapon egy teljesen más könyvcím, más könyvnek borítólapja meredt ránk. Ha mármost ezt észre nem véve a könyvet kötésre adjuk, természetes, hogy a könyvkötészetben a borítólapon található helytelen címmel látják el a könyvet, mikoris ez természetesen a kutatás számára csaknem elveszett, mert hiszen a katalógusban jelzett helyen egy teljesen más könyv lesz található.

WALDAPFEL ESZTER.

III.

Könyvsorozatok megtévesztő számozása.

Kiadóink, de gyakran a külföldiek is, tradicionális kiadványsorozatokba más munkákat illesztnek a régi számok helyére s ezzel nemcsak a hagyományszámbamenő, közismert sorozat integritását bontják meg, hanem általános zavarokat is okoznak. Ez az eljárás azonban kereskedelmi téren sem helyes: teszem azt, ha valaki vidékről megrendeli az 5. vagy 6. füzetet és a kívántak helyett egészen másokat kap. De zavarólag hat és nagy mértékben tudománytalan is: így tudományos munkákban való idézeteknél okozhat zavarokat. Még hozzá az a legnagyobb baj, hogy ezeket az úgynevezett „átszámozásokat“ teljesen ötletszerűen, minden logika nélkül csinálják. Semmi különösebb értelmét vagy hasznát nem látom annak, hogy újabb munkákat egy már régebben elfogyott mű helyébe, annak száma alá osztnak be. Az elmondottakra két eklatáns példát hozok föl: egy hazait és egy külföldit. Ha az *Olcsó Könyvtár* első 50 kötetét nézzük át, látjuk, hogy a régi sorozat 6. füzete SANDEAU *A montsabrey kastély-a*, az új sorozatban már a 6—7. füzettel összevonva KÖLCSEY FERENC *Elbeszéléseit* adja, amely munka a régi *Olcsó Könyvtárban* a 3. füzet volt. És ez így megy tovább is, amint az alábbi táblázat világosan bizonyítja.

A régi Olcsó Könyvtárban:

8. SOLLOHUB: Előkelő világ.
9. SZIGLIGETI: Liliomfi.
10. DICKENS: Karácsonyi ének.
11. GOGOLY: Beszélyek.
12. CHATEAUBRIAND: Atala.
13. TENNYSON: Királyidillek.
14. MACAULAY: Bacon.
15. KEMÉNY ZSIGMOND: Szerelmem és hiuság.
16. HUGO: Hernani.
17. KÖLCSEY: Szónoki beszédei.
18. JÓSIKA: Egy igaz ember.

Az új Olcsó Könyvtárban:

8. MACAULAY: Machiavelli. ROK. 4.
- 9—13. BEAUMARCHAIS: Figaro házassága. ROK. 26.
14. SANDEAU: A montsabrey kastély. ROK. 6.
- 15—16. KÁRMÁN: Fanni. ROK. 7.
- 17—18. EJNO LEINO: Tavaszünnepi dalok. ROK.-ban nem szerepel!

19. CONSCIENCE: A szegény ne-
mes.	19—20. SZIGLIGETI: Liliomfi.
ROK. 9.
20. POPE: A műbíráló.	
21. PÁLFFY ALBERT: Egy kastély.	21—22. DICKENS: Karácsonyi
ének. ROK. 11.
22. BOISSIER: Virgil.	
23. SOLLOHUB: A gyógyszerészné.	23—24. GOGOLY: Beszélyek.
ROK. 11.
24. MACAULAY: Milton.	
25. GOETHE: Iphigenia Tauris-
ban.	25—26. CHATEAUBRIAND: Atala.
ROK. 12.
26. BEAUMARCHAIS: Figaro házasa-
sága.	
35. SAYOUS: A mongolok betörése.	35—36. HUGO: Hernani.
ROK. 16.
36. ZICHY ANTAL elbeszélései.	
37. HORATIUS: A költészetről.	37—40. KÖLCSEY szónoki művei.
ROK. 17.
38. FLEGLER: A magyar történet-
írás.	
39. SAND: Az ördögmocsár.	
40. LESSING: Laokoon.	
45. Murray: Francia politikai élet.	45—46. PÁLFFY ALBERT: Egy
kastély az erdőben.
ROK. 21.
46. FRAKNÓI: II. Lajos.	

Egy hármas példa:

1880.

81. BERZSENYI: Versei.
82. KISFALUDY: Csalódások.

1898.

- 81—82. SAND: Az ördögmocsár.
ROK. 39.

1914.

- 81—82. MARCO PRAGA: Az esz-
ményi feleség.

És ez így megy tovább is, sok bosszúságot okozva könyv-
tárnoknak, kutatóknak egyaránt.

De nézzünk egy külföldi példát, a *Sammlung Göschent*:

A régi Göschent:

8. BARTH, F.: Die Dampfmaschi-
nen. (1914.)
46. ALTHOF, E.: Das Walthari-
lied. (1911.)

Az új Göschent:

8. WEYRAUCH, R.: Wasserver-
sorgung der Ortschaften.
(1916.)
46. BLOCH, L.: Römische Alter-
tumskunde. (1913.)

KOZOCSA SÁNDOR.